

GRADA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 61
Godina XXXI
Maj, 2026.
[str. 135-140]

© Monos 2026

Ruševine Starog grada Sokola kroz objektiv Luigija Mionija

Ago Mujkanović

Fotografija Starog grada Sokola kod Gračanice, nastala u austrougarskom periodu, predstavlja vrijedan historijski dokument koji svjedoči o izgledu i značaju ovog lokaliteta u vremenu kada je nastala. Posebnu vrijednost ovoj fotografiji daje njen autor, čiji pristup, tehnička izvedba i estetski senzibilitet otkrivaju način na koji su tadašnji fotografi bilježili i interpretirali kulturno-historijsku baštinu. Posmatrana u širem društvenom i kulturnom kontekstu, ova fotografija ne predstavlja samo vizuelni zapis jednog prostora, već i svjedočanstvo o razvoju fotografije kao medija, kao i o odnosu savremenika prema naslijeđu prošlih vremena.

Ključne riječi: Stari grad Soko, Gračanica, austrougarski period, historijska fotografija, autor fotografije, kulturna baština, vizuelni izvori.

Fotografija kao historijski izvor zauzima posebno mjesto u proučavanju prošlosti, jer omogućava neposredan vizuelni uvid u prostor, vrijeme i društvene okolnosti u kojima je nastala. Za razliku od pisanih izvora, fotografija donosi autentičan prikaz stvarnosti, istovremeno odražavajući i subjektivni pogled njenog autora. U tom smislu, fotografije kulturno-historijskih lokaliteta predstavljaju vrijedan materijal za istraživanje ne samo njihovog fizičkog izgleda, već i načina na koji su percipirani i predstavljani u određenom historijskom kontekstu.

Stari grad Soko kod Gračanice, kao značajan fortifikacijski i kulturni spomenik, sačuvan je i kroz rane

GRADA

fotografske zapise nastale u austro-ugarskom periodu. Posebnu vrijednost ima fotografija koja se dovodi u vezu s djelovanjem fotografa Luigija Mionija, jednog od pionira profesionalne fotografije na prostoru Istre. Njegov rad, obilježen dokumentovanjem urbanih sredina, arhitekture i svakodnevnog života, pruža širi kontekst za razumijevanje nastanka i značaja ove fotografije.

Upravo kroz povezivanje analize konkretne fotografije Starog grada Sokola s biografskim i profesionalnim djelovanjem njenog mogućeg autora, otvara se prostor za dublje sagledavanje uloge fotografije kao historijskog izvora, ali i kao umjetničkog izraza koji oblikuje naše razumijevanje prošlosti.

Luigi Mioni (1834–1918.) bio je pionir istarske fotografije i prvi profesionalni fotograf u Puli. Svoj atelje, pod nazivom "L. Mioni", otvorio je 1862. godine na trgu Foro.¹ Prije dolaska u Pulu, imao je vlastiti fotografski studio u Malom Lošinj, što će kasnije često naznačavati u potpisima na svojim djelima. Tokom gotovo pola stoljeća bilježio je život u najvećoj ratnoj luci Austro-Ugarske Monarhije, stvarajući portrete Puljana, kao i brojne fotografije i razglednice koje danas predstavljaju neprocjenjivo svjedočanstvo jednog vremena.

Posebno je značajno da je svojim fotoaparatom dokumentovao brojna mjesta, među kojima se izdvajaju Labin, Pićan, Rabac, Plomin, Kršan i Sveta Nedelja. Među njegovim radovima ističe se razglednica Torjona iz 1893. godine, najstarija poznata kartolina stare Albone, kao i fotografija gradske vijećnice iz 1898. godine, nastala prije njenog dovršetka.²

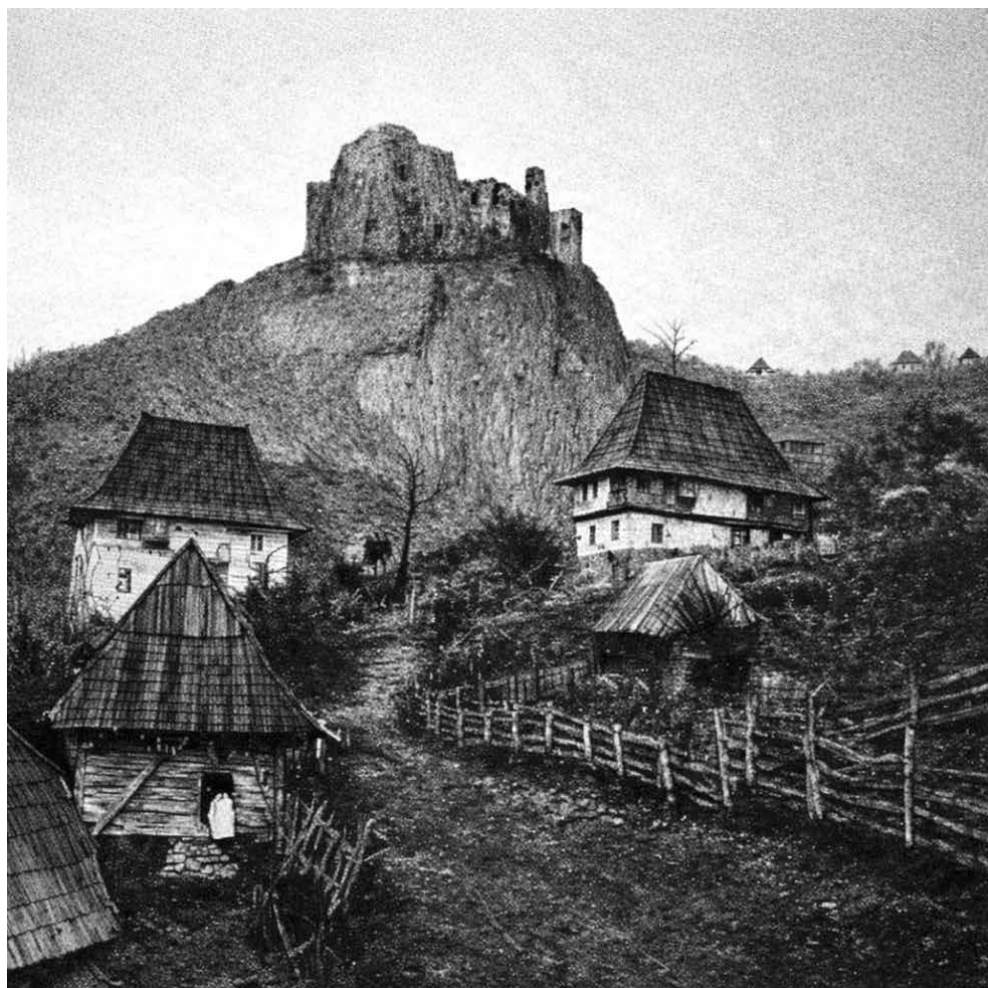
Zanimljiv je i primjer fotografije Starog grada Sokola, objavljene 1900. godine, koja nosi oznaku "Mali Lošinj". To sugerira da fotografija nije nužno nastala u vrijeme objave — mogla je biti snimljena ranije, dok je Mioni još djelovao u Malom Lošinj, ili je taj naziv korišten zbog njegove profesionalne povezanosti s tim gradom. Fotografija je kasnije uvrštena u razglednicu iz Gračanice, korištenu početkom 20. stoljeća.

Fotografsku tradiciju porodice nastavili su i njegovi sinovi: Erminio je preuzeo očev atelje u Puli, dok se Ernesto preselio u Trst, gdje je nastavio bavljeno fotografijom. Ernesto je 1937. godine na području istočne Istre snimio seriju fotografija novog rudarskog grada Raše za jedan talijanski časopis, u vrijeme kada je taj grad predstavljao simbol industrijskog razvoja tadašnje Italije.

U širem historijskom i kulturnom kontekstu, Stari grad Soko kod

1 Marina Šafarić, *Fotografski atelijeri u Hrvatskoj od 1854. do 1940.: djelatnost, arhitektura i oprema interijera*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2021, str. 46.

2 Lana Skuljan Bilić, "Mioni, Luigi," *Istarska internetska enciklopedija*, objavljeno 14. lipnja 2020., posljednja promjena 14. lipnja 2020., <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/5032/mioni-luigi>

Sl. 1. Ruine der Festung von Sokol, K.u.k. Militärpost Gračanica 1900., Kunstanstalt L. Mioni, Lussinpiccolo (Ruševine tvrđave Sokol, Carsko-kraljevska vojna pošta Gračanica, 1900., Umjetnička radionica Luigi Mioni, Mali Lošinj)

Gračanice zauzima značajno mjesto kao jedna od istaknutih srednjovjekovnih tvrđava ovog područja. U publikaciji *Bosanski glasnik: opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu / Bosnischer Bote: Universal-Hand-und Adressbuch für Bosnien und die Hercegovina* (sv. 19, Sarajevo, 1912), ovaj lokalitet se

spominje pod nazivom Sokolgrad (Falkenburg), u okviru turističko-historijskog prikaza šireg područja Gračanice. Opisan je kao značajna ruševina koja svjedoči o burnim događajima s kraja 15. i početka 16. stoljeća, kada je tvrđava više puta mijenjala vlast između Osmanskog Carstva i Ugarske.

Sl. 2. Adela i Luigi Mioni, 1915. godine
(fotografija: Erminio Mioni)

Nakon što je krajem 15. stoljeća pala pod osmansku upravu, već 1506. godine ponovo dolazi pod ugarsku kontrolu, da bi 1512. godine bila konačno osvojena od strane Junus-bega, čime je osmanska vlast na ovom prostoru dodatno učvršćena.³

U kompozicijskom smislu, tvrđava se jasno izdvaja kao dominantan motiv fotografije. Smještena na vrhu strme, gotovo nepristupačne stijene, naglašava svoj nekadašnji vojno-strateški značaj. Iako su ruševine djelimično očuvane, još uvijek se mogu razaznati odbrambene kule

i konture zidina, što svjedoči o njejoj nekadašnjoj snazi. Stanje u kojem se tvrđava nalazi sugerira da je u vrijeme nastanka fotografije već odavno izvan vojne funkcije i prepuštena postepenom propadanju, što odgovara širem kontekstu austrougarskog perioda, kada ovakvi lokaliteti postaju historijski ostaci, a ne aktivna utvrđenja.

U srednjem i donjem planu fotografije prostire se selo koje živi u neposrednoj blizini, gotovo "u sjeni" tvrđave. Kuće i pomoćni objekti su raspoređeni uz put koji vodi prema brdu, stvarajući jasnu vizuelnu povezanost između svakodnevnog života i historijskog prostora. Ovakav raspored ukazuje na kontinuitet naseljenosti iako je tvrđava izgubila svoju prvobitnu funkciju, život u njenom okruženju se nastavio.

Arhitektura kuća pruža uvid u društvene i ekonomske prilike tog vremena. Riječ je o funkcionalnim građevinama, građenim od kombinacije drveta, zemlje i kamena, sa izraženim, strmim krovovima pokrivenim drvenom šindrom. Drvene ograde koje omeđuju dvorišta dodatno naglašavaju organizaciju privatnog prostora i ukazuju na agrarni način života, utemeljen na lokalnim resursima i samoodrživosti.

Na osnovu vizuelne analize fotografije, može se zaključiti da je ona najvjerovatnije nastala u hladnijem

3 Bosanski glasnik: opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu/Bosnischer Bote: Universal-Hand- und Adressbuch für Bosnien und die Hercegovina, sv. 19, Sarajevo 1912., str. 263-264.

Sl. 3. Dopisnica iz Gračanice iz 1900. godine

dijelu godine. Vegetacija je ogoljena, drveće nema lišće, što upućuje na kasnu jesen ili zimu. Međutim, na tlu nema snijega, pa se može isključiti period izražene zime. Opći dojam ambijenta i svjetlosnih uslova sugerira da je fotografija snimljena u kasnoj jeseni ili ranom zimskom periodu, prije obilnijih snježnih padavina.

ZAKLJUČAK

Fotografija Starog grada Sokola iz austrougarskog perioda predstavlja vrijedan vizuelni izvor koji omogućava uvid u stanje ovog lokaliteta u vrijeme kada je već bio izvan svoje prvobitne vojne funkcije. Njena vrijednost nije samo u dokumentarnom prikazu arhitektonskih ostataka

tvrđave, nego i u svjedočanstvu o kontinuitetu života u njenom neposrednom okruženju.

Uspostavljanje veze sa fotografom Luigijem Mionijem dodatno proširuje interpretativni okvir, smještajući ovaj vizuelni zapis u širi kontekst razvoja rane profesionalne fotografije u austrougarskom prostoru. Time fotografija prelazi granice lokalnog značaja i postaje dio šire kulturno-historijske baštine.

SUMMARY

THE RUINS OF THE OLD TOWN OF SOKO THROUGH THE LENS OF LUIGI MION

The photograph of the Old Town of Soko near Gračanica, dating from the Austro-Hungarian period, represents a valuable visual source that provides insight into the condition of this site at a time when it had already lost its original military function. Its importance lies not only in documenting the architectural remains of the fortress, but also in illustrating the continuity of life in its immediate surroundings. The attribution of the photograph to Luigi Mioni further enriches its interpretative value, placing it within the broader context of early professional photography in the Austro-Hungarian lands. In this way, the image transcends its local significance and becomes part of a wider cultural and historical heritage.
